

Sygn. akt I A Ca 235/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 25 lipca 2014 r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący	:	SSA Magdalena Pankowiec
Sędziowie	:	SA Małgorzata Dołęgowska (spr.) SO del. Dariusz Małkiński
Protokolant	:	Iwona Aldona Zakrzewska

po rozpoznaniu w dniu 25 lipca 2014 r. w Białymstoku

na rozprawie

sprawy z powództwa **Syndyka masy upadłości (...) J. Z., A. (...) Spółki jawnej w upadłości likwidacyjnej w I.**

przeciwko **A. P. (1), D. P. i J. Z. (2)**

o zapłatę

na skutek apelacji **pozwanych**

od wyroku Sądu Okręgowego w Białymstoku

z dnia 6 grudnia 2013 r. sygn. akt VII GC 247/13

I. oddala apelację;

II. zasądza od pozwanych na rzecz powoda kwotę 1.800 zł tytułem zwrotu kosztów procesu za drugą instancję.

UZASADNIENIE

Syndyk Masy Upadłości (...) J. Z., A. (...) spółki jawnej w I. – w upadłości likwidacyjnej pozwał A. P. (1), D. P. i J. Z. (2) o zapłatę solidarnie na jego rzecz kwoty 80.000 zł. wraz z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty oraz kosztami procesu.

Pozwani wnosili o oddalenie powództwa na koszt powoda.

Sąd Okręgowy w Białymstoku wyrokiem z dnia 6.12.2013 r. zasądził od pozwanych A. P. (1) i D. P. na rzecz powoda Syndyka Masy Upadłości (...) J. Z., A. (...) spółki jawnej w I. – w upadłości likwidacyjnej kwoty po 20.000 zł wraz z

ustawowymi odsetkami w stosunku rocznym od dnia 3.07.2013 r. do dnia zapłaty, zaś od pozwanego J. Z. (2) na rzecz powoda kwotę 20.000 zł wraz z ustawowymi odsetkami w stosunku rocznym od dnia 4.07.2013 r. do dnia zapłaty i oddalił powództwo w pozostałym zakresie. Orzekł o kosztach procesu.

Rozstrzygnięcie to Sąd oparł o następujące ustalenia faktyczne i ocenę prawną.

W dniu 1.01.2010 r. A. P. (1), D. P., J. Z. (2) i K. Z. zawarli umowę spółki jawnej (...). Z., A. P. z siedzibą w I.. J. Z. (2) wniósł do spółki aport o wartości 349.500 zł, A. P. (1) wkład pieniężny w kwocie 305.000 zł, zaś K. Z. oraz D. P. – pracę na rzecz spółki. W sprawach przekraczających zakres zwykłych czynności spółki wymagana była uchwała podjęta większością głosów (§ 10 ust. 2 umowy). Wspólnicy postanowili, że będą uczestniczyć w zyskach i stratach spółki w częściach równych (§ 11 umowy); nie określili zasad wypłaty należnego im zysku, ani zaliczek na poczet przyszłego zysku. W § 16 umowa odsyła do przepisów kodeksu spółek handlowych o spółce jawnej.

Bezspornym było, że 11.04.2012 r. D. P., A. P. (1) i J. Z. (2) wypłacili z kasy spółki kwotę 80.000 zł. tytułem zaliczki na poczet przyszłych zysków. Na tę okoliczność został wystawiony dowód wypłaty KW nr (...) podpisany przez w/w wspólników. Wypłata została odnotowana w raporcie operacji kasowych. Nadmienić w tym miejscu należy, że pozwany J. Z. (2) otrzymał kwotę 40.000 zł., jednak kwotę 20.000 zł. następnie przekazał swojej małżonce K. Z., stosownie do jej udziału w spółce.

Spółka w 2011 r. wygenerowała zysk z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej w kwocie 135.913,23 zł., zaś w okresie od 1.01.2012 r. do 30.09.2012 r. stratę w wysokości 521.256,40 zł. Spadek obrotów w roku 2011 w stosunku do roku poprzedniego wyniósł 37,92 %, zaś w powyższym okresie roku 2012 r. - 78,73 % w stosunku do analogicznego okresu 2010 r. Postanowieniem z dnia 28.01.2013 r. Sąd Rejonowy VIII Wydział Gospodarczy w B. w sprawie VIII GU 39/12 ogłosił upadłość spółki.

Sąd Okręgowy uznał powództwo za zasadne częściowo.

Sąd podzielił stanowisko pozwanych, że czynność wypłaty przez pozwanych zaliczki na poczet zysku z dnia 11.04.2012 r. nie można uznać za bezskuteczną z mocy prawa w stosunku do masy upadłości i stanowisko to uzasadnił w oparciu o treść art. 127 ust. 1 i 2 prawa upadłościowego i naprawczego w zw. z art. 52 § 1 k.s.h.

W jego ocenie roszczenie powoda nie jest jednak pozbawione podstawy prawnej. Powołując się na orzecznictwo Sądu Najwyższego, wskazał, że w razie nie osiągnięcia zysku wspólnik, który za zgodą wszystkich pozostałych wspólników pobrał kwotowe zaliczki na poczet udziału w zysku nie ma obowiązku zwracać do kasy spółki jakiegokolwiek kwoty tytułem rozliczenia tej zaliczki. Rozliczenie zaliczki następuje w kolejnym okresie obrachunkowym, w którym spółka osiągnie zysk. Nawet jeżeli wartość zbywczą majątku spółki jest dodatnia, udział kapitałowy ustępującego wspólnika może mieć wartość ujemną, w rozumieniu art. 65 § 4 k.s.h. właśnie wówczas, gdy wspólnik za zgodą wszystkich wspólników, pobrał z kasy spółki zaliczki na poczet przyszłego udziału w zyskach, których wartość kwotowa przewyższa sumę, jaka powinna mu zostać wypłacona w związku z jego wystąpieniem ze spółki. Wówczas jego udział kapitałowy ma wartość ujemną, a wyrównanie brakującej wartości musi polegać na wpłaceniu do kasy spółki odpowiedniej sumy pieniężnej stanowiącej różnicę pomiędzy sumą pobranych przez niego zaliczek na poczet zysku, a kwotą, która ma mu przyspaść na podstawie art. 65 § 3 w zw. z § 1 k.s.h. Dotyczy to jedynie sytuacji, gdy wspólnik pobierał z kasy spółki, za zgodą wszystkich wspólników, zaliczki na poczet zysku (art. 52 § 1 k.s.h.), a nie jakiegokolwiek inne kwoty z innych tytułów. Kwoty pobierane przez wspólnika z innych tytułów są bowiem jego długiem wobec spółki i podlegają rozliczeniu na ogólnych zasadach. Udział kapitałowy wspólnika mogą pomniejszyć jedynie kwoty pobrane przez niego jako zaliczki na poczet przyszłego zysku, zgodnie z wolą wszystkich wspólników. W wyżej opisanej sytuacji kwoty te, jeśli nie były rozliczone z zysków w kolejnych latach, mogą być rozliczone na podstawie art. 65 k.s.h. w związku z wystąpieniem wspólnika ze spółki.

W związku z ogłoszeniem upadłości spółki (...), pobrane przez pozwanych jako jej wspólników zaliczki na poczet udziału w zysku, nie mogą już być rozliczone w kolejnym okresie obrachunkowym. Zgodnie bowiem z art. 58 pkt 3 k.s.h ogłoszenie upadłości spółki powoduje jej rozwiązanie. W takiej sytuacji, w ocenie Sądu, skoro wystąpienie

wspólnika ze spółki znajduje się w tym samym ustawowym katalogu przyczyn rozwiązania spółki, przepis art. 65 k.s.h. powinien być podstawą rozliczenia przez pozwanych zaliczek wobec powoda. W związku z tym Sąd uznał za zasadne ustalenie wartości udziału kapitałowego każdego wspólnika na podstawie osobnego bilansu uwzględniającego wartość zbywcą majątku spółki na dzień ogłoszenia upadłości spółki (art. 65 § 3 w zw. z art. 65 § 1 i 2 pkt 2 k.s.h.). Określenie wartości zbywczej powinno być odnoszone do ustalonej wartości uwzględniającej zarówno aktywa, jak i pasywa spółki. Na podstawie bilansu (...) J. Z., A. (...) spółki jawnej w I. sporządzonego na dzień ogłoszenia upadłości Sąd ustalił, że aktywa spółki wynosiły 938.958,90 zł, zaś zobowiązania opiewały na kwotę 2.019.708,60 zł. Stąd też udział kapitałowy pozwanych w rozumieniu art. 65 § 4 k.s.h. wykazuje wartość ujemną. Dlatego pozwani zobowiązani są do zwrotu na rzecz powoda pobranych z kasy spółki zaliczek, przy czym każdy z nich zobowiązany jest do zwrotu kwoty 20.000 zł.

Wbrew żądaniu powoda do odpowiedzialności pozwanych nie znajdują zastosowania przepisy o odpowiedzialności solidarnej dłużników. Zobowiązanie jest solidarne, jeżeli to wynika z ustawy lub z czynności prawnej (art. 369 kc). (...) spółki jawnej odpowiadają za zobowiązania spółki bez ograniczenia całym swoim majątkiem solidarnie z pozostałymi wspólnikami oraz ze spółką z uwzględnieniem zasad odpowiedzialności subsydiarnej wspólników przewidzianych w art. 31 ksh (art. 22 ust. 2 ksh). Po rozwiązaniu spółki pozwani jako byli wspólnicy odpowiadają za zobowiązania spółki w częściach równych.

Niezasadny w ocenie Sądu, był zarzut pozwanych braku wzbogacenia z tytułu pobranych zaliczek w związku z ich przeznaczeniem na bieżące potrzeby życiowe. Przede wszystkim zarzut taki oparty na treści art. 409 k.c. nie został przez pozwanych udowodniony. Ponadto pozwani powinni liczyć się z obowiązkiem zwrotu pobranych zaliczek w razie nieosiągnięcia przez spółkę zysku. O generowanych przez spółkę stratach mieli oni bowiem wiedzę już od początku 2012 r. O zakresie zwrotu decyduje zaś, w myśl powołanego przepisu, powinność przewidywania obowiązku zwrotu, a nie jak w sytuacji określonej w art. 408 k.c. - stan wiedzy wzbogaconego. (...) oznacza zarówno sytuację, w której zobowiązany do zwrotu wiedział, że korzyść mu się nie należy, jak również sytuację, gdy co prawda był subiektywnie przekonany, iż korzyść mu się należy, lecz na podstawie okoliczności sprawy obiektywnie powinien się liczyć z możliwością obowiązku zwrotu.

Dlatego mając powyższe na uwadze na mocy art. 405 k.c. Sąd orzekł jak w punkcie I i II wyroku. O odsetkach orzekł zaś na zasadzie art. 481 k.c.

W związku z pobraniem przez pozwanego J. Z. (2) z kasy spółki kwoty 40.000 zł. a następnie przekazaniem kwoty 20.000 zł. małżonce K. Z. – byłej wspólnicze spółki (...), nie jest on wzbogacony na kwotę 20.000 zł. Dlatego powództwo w stosunku do tego pozwanego o zapłatę kwoty 20.000 zł. podlegało oddaleniu.

O kosztach procesu w stosunku do pozwanych A. P. (1) oraz D. P. orzeczono na zasadzie art. 98 § 1 k.p.c., zaś w stosunku do J. Z. (2) koszty procesu zostały wzajemnie zniesione w oparciu o art. 100 zd. 1 k.p.c.

Każdy z pozwany wniósł apelację od wydanego w sprawie wyroku w części ich dotyczącej, przy czym Apelacja J. Z. (2) i A. P. (1) zawierały analogiczne zarzuty, to jest:

1) naruszenie prawa materialnego, tj. art. 65 § 1 k.s.h. poprzez jego niewłaściwą wykładnię i przyjęcie, iż dla ustalenia wartości udziału kapitałowego wspólnika można przyjąć bilans sporządzony odmiennie niż w sposób określony w art. 65 § 1. k.s.h.,

2) naruszenie prawa materialnego, tj. art. 50 § 1 k.s.h. w związku z art. 65 § 1 k.s.h. poprzez jego niewłaściwą wykładnię i przyjęcie, iż wartość udziału kapitałowego wspólnika wynika z różnicy aktywów i zobowiązań spółki, przy czym wartość udziału może być ustalona łącznie dla wszystkich wspólników.

Pozwana D. P. zarzuciła zaś

1) naruszenie prawa materialnego, tj. art. 65 § 2 pkt 1 k.s.h. poprzez jego niewłaściwą wykładnię i przyjęcie, iż dla ustalenia wartości udziału kapitałowego wspólnika można przyjąć bilans sporządzony odmiennie niż w sposób określony w tej normie,

2) naruszenie prawa materialnego, tj. art. 50 § 1 k.s.h. w związku z art. 65 § 1 k.s.h. poprzez jego niewłaściwą wykładnię i przyjęcie, iż wartość udziału kapitałowego wspólnika wynika z różnicy aktywów i zobowiązań spółki, przy czym wartość udziału może być ustalona łącznie dla wszystkich wspólników.

Wszyscy pozwani wnieśli o zmianę wyroku i oddalenie powództwa w zaskarżonej części, oraz zasądzenie od powoda na rzecz każdego z pozwanych kosztów procesu za I instancję według norm przepisanych oraz kosztów postępowania odwoławczego.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacje nie są zasadne.

Sąd Okręgowy dokonał prawidłowych ustaleń faktycznych i na ich podstawie trafnie uznał, że pozwani nienależnie pobrali z majątku spółki zaliczki na poczet zysku. Wyrok wydany przez Sąd Okręgowy odpowiada prawu, stąd też Sąd Apelacyjny co do zasady aprobuje stanowisko Sądu I instancji i ustalenia poczynione przez Sąd Okręgowy przyjmuje za swoje. Jednakże w ocenie Sądu Apelacyjnego należało wskazać odmienną podstawę prawną rozstrzygnięcia.

Stan faktyczny w niniejszej sprawie nie był sporny. Nie ulegało wątpliwości, że

w dniu 11 kwietnia 2012 roku pozwani pobrali z rachunku należącego do Spółki (...) kwotę 60.000 złotych, wskazując iż jest to zaliczka na poczet zysku. Pozwany J. Z. (2) otrzymał kwotę 40.000 złotych, z czego kwotę 20.000 złotych przekazał żonie K. Z.. Czynność pobrania zaliczki na poczet zysku miała miejsce dziewięć miesięcy przed datą ogłoszenia upadłości Spółki. Wniosek o ogłoszenie upadłości spółki wspólnicy zgłosili w dniu 31 października 2012 roku, natomiast Sąd Rejonowy w Białymstoku wydał postanowienie o ogłoszeniu upadłości obejmującej likwidację majątku spółki w dniu 28 stycznia 2013 roku, postanowienie to stało się prawomocne w dniu 8 lutego 2013 roku.

Powyższe zostało potwierdzone przez pozwanych, jak też świadków J. S., prowadzącą (...) spółki (...), świadka K. Z. oraz T. M.. W spółce istniała praktyka wypłat zaliczek na poczet zysku, wypłaty te były dokumentowane dowodami KW, odbywały się na podstawie umowy ustnej i nie były poprzedzone stosownymi uchwałami.

Zgodnie z orzecznictwem Sądu Najwyższego w spółce jawnej, w odróżnieniu od spółki kapitałowej, do wypłaty udziału w zysku nie jest niezbędne podjęcie przez wspólników uchwały o przeznaczeniu zysku do wypłaty. Dopuszczalne jest zatem pobieranie przez wspólników określonych kwot z tego tytułu bez podjęcia uchwały, a jedynie za zgodą wszystkich wspólników. Na takich samych warunkach dopuszczalne jest także pobieranie przez wspólników zaliczek na poczet przyszłego zysku, które nie podlegają rozliczeniu, jeśli spółka nie osiągnie zysku. Oznacza to, że w razie nieosiągnięcia zysku wspólnik, który za zgodą wszystkich pozostałych wspólników pobrał kwotowe zaliczki na poczet udziału w zysku nie ma obowiązku zwracać do kasy spółki jakiegokolwiek kwoty tytułem rozliczenia tej zaliczki. Rozliczenie zaliczki następuje w kolejnym okresie obrachunkowym, w którym spółka osiągnie zysk. (uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 5 marca 2009 roku, III CSK 290/08, LEX nr 497672).

Przenosząc powyższe rozważania na grunt niniejszej sprawy należy wskazać, że powyższy warunek pobrania zaliczki na poczet zysku zgodnie z art. 52 k.s.h. dotyczy takiego przypadku, gdy zachodzi sytuacja, dająca podstawę do przyjęcia, że zysk w spółce zostanie osiągnięty. Niewątpliwie pobrane przez pozwanych kwoty mogłyby zostać pobrane i następnie rozliczone, gdyby spółka kontynuowała działalność co dawałoby podstawę, że osiągnie zysk. Należy jednak wskazać, że w niniejszej sprawie, Spółka (...) nie tylko nie zakładała wypracowania zysku, ale na wniosek wspólników zostało wobec Spółki wszczęte postępowanie upadłościowe obejmujące likwidację majątku Spółki. Wniosek o ogłoszenie upadłości Spółki wspólnicy zgłosili w dniu 31 października 2012 roku, natomiast Sąd Rejonowy w Białymstoku wydał postanowienie o ogłoszeniu upadłości obejmującej likwidację majątku spółki w dniu 28 stycznia 2013 roku,

postanowienie to stało się prawomocne w dniu 8 lutego 2013 roku. Pozwani pobrali tymczasem w dniu 11 kwietnia 2012 roku kwotę 60.000 złotych. Pozwany J. Z. (2) otrzymał kwotę 40.000 złotych, a kwotę 20.000 złotych przekazał następnie żonie K. Z.. Czynność pobrania zaliczki na poczet zysku miała zatem miejsce dziewięć miesięcy wcześniej przed datą ogłoszenia upadłości Spółki. W dacie pobrania zaliczki wspólnicy Spółki z pewnością mieli wiedzę, że Spółka nie generuje zysku, lecz straty, bowiem we wniosku o ogłoszenie upadłości wskazali iż w 2011 roku Spółka wygenerowała zysk w wysokości 135.913,23 złote, zaś w okresie od dnia 1 stycznia 2012 roku do dnia 30 września 2012 roku starte w wysokości 521.256,40 złotych. Spadek obrotów w roku 2011 w stosunku do roku poprzedniego wyniósł 37,92%, zaś w stosunku do roku 2010 78,73%.

Stąd też mając na uwadze materiał dowodowy zgromadzony w sprawie należało uznać, że w chwili wszczęcia postępowania upadłościowego zmierzającego do likwidacji Spółki, jej wspólnikom wiadomo było, że zysk w tej Spółce nie zostanie osiągnięty. Co więcej, wiadomo było, że Spółka ta ulegnie rozwiązaniu. Stąd też należało uznać, że podstawa świadczenia - zaliczki na poczet zysku – na rzecz wspólników wobec niewypracowania przez Spółkę zysku odpadła w momencie uprawomocnienia się postanowienia Sądu Rejonowego w Białymstoku o ogłoszeniu upadłości Spółki, a więc w dniu 8 lutego 2013 roku.

Zgodnie z art. 410 § 2 k.c. świadczenie jest nienależne, jeżeli ten, kto je spełnił, nie był w ogóle zobowiązany lub nie był zobowiązany względem osoby, której świadczył, albo jeżeli podstawa świadczenia odpadła lub zamierzony cel świadczenia nie został osiągnięty, albo jeżeli czynność prawna zobowiązująca do świadczenia była nieważna i nie stała się ważna po spełnieniu świadczenia. W niniejszej sprawie w ocenie Sądu Apelacyjnego doszło do sytuacji w której odpadła podstawa świadczenia zaliczki na poczet zysku wobec ogłoszenia upadłości Spółki z opcją likwidacyjną, a więc pozwani wspólnicy powinni zwrócić na rzecz spółki nienależnie pobrane świadczenie.

W niniejszej sprawie nie zaistniały podstawy jak by zastosować art. 127 prawa upadłościowego i naprawczego. W tym zakresie należy się zgodzić z argumentacją prawną przedstawioną przez Sąd Okręgowy w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku. Jednocześnie należało uznać, że wobec przyjęcia odmiennej podstawy rozstrzygnięcia nieskuteczne okazały się zarzuty apelacyjne dotyczące naruszenia prawa materialnego tj. art. 50 § 1 k.s.h. i art. 65 § 1 k.s.h.. Niewątpliwie Sąd Okręgowy, wydając zaskarżony wyrok oparł się na bilansie sporządzonym przez powoda na dzień 27 stycznia 2013 roku (k. 110) – a więc na dzień poprzedzający ogłoszenie upadłości. Nie można się jednak zgodzić z zarzutem apelacyjnym, że bilans ten nie został sporządzony z uwzględnieniem wartości zbywczej majątku spółki. Udział kapitałowy wspólnika oznacza się na podstawie osobnego bilansu z uwzględnieniem wartości zbywczej majątku spółki. Wynika z tego, że wartość udziału należy ustalić na podstawie odrębnie na ten cel sporządzonego bilansu. Dodatkowo bilans powinien uwzględniać wartość zbywczą majątku, co w istocie oznacza, że należy przyjąć wartość rynkową poszczególnych praw wchodzących do spółki. Bilans został sporządzony zgodnie z powyższymi wymogami – zgodnie z zasadami dotyczącymi wyceny aktywów po cenach sprzedaży netto możliwych do uzyskania, a więc przy uwzględnieniu wartości zbywczej majątku Spółki. Stąd też z uwagi na powyższe, jak też wobec przyjęcia w niniejszej sprawie, że podstawa prawna świadczenia odpadła, nie było potrzeby dopuszczenia dowodu z opinii biegłego w celu sporządzenia bilansu odpowiadającego wymogom art. 65 k.s.h..

W tym stanie rzeczy na podstawie art. 385 k.p.c. orzeczono jak w punkcie I sentencji wyroku.

O kosztach zastępstwa procesowego orzeczono jak w punkcie II sentencji wyroku na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w związku z § 6 pkt 6 w związku z § 12 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz. U. z 2013 r., poz. 490).